

ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΠΑΡΙΣΙ

Ιστορία και Τοπογραφία Ταξιδιωτικές Σημειώσεις Ε' Μέρος
Γιάννης Μαυρίκος

Δέκατη Παγκόσμια Έκθεση
Μάιος – Νοέμβριος 1889
στο Πεδίο του Άρεως

BELLE EPOQUE, 1880-1914

Τα χρόνια που μεσολαβούν από το 1880 μέχρι τον Α΄ Παγκόσμιο πόλεμο έχουν την πασίγνωστη και αμετάφραστη ονομασία Belle Epoque (Μπελ Επόκ / «Όμορφη Εποχή»), που δόθηκε από Γάλλους δημοσιογράφους και ιστορικούς μετά τον Μεγάλο Πόλεμο, εκφράζοντας νοσταλγία για την «ανέμελη» εποχή πριν από το φοβερό σφαγείο στα χαρακώματα. Το Παρίσι της Belle Epoque είναι το εξιδανικευμένο κέντρο της τέχνης, της μουσικής, της ποίησης, της λογοτεχνίας, της φιλοσοφίας και του αισθησιασμού. Είναι μία φανταστική και φαντασιακή εκδοχή της πόλης που τρέφει την τουριστική βιομηχανία. Η πραγματικότητα φυσικά είναι διαφορετική.

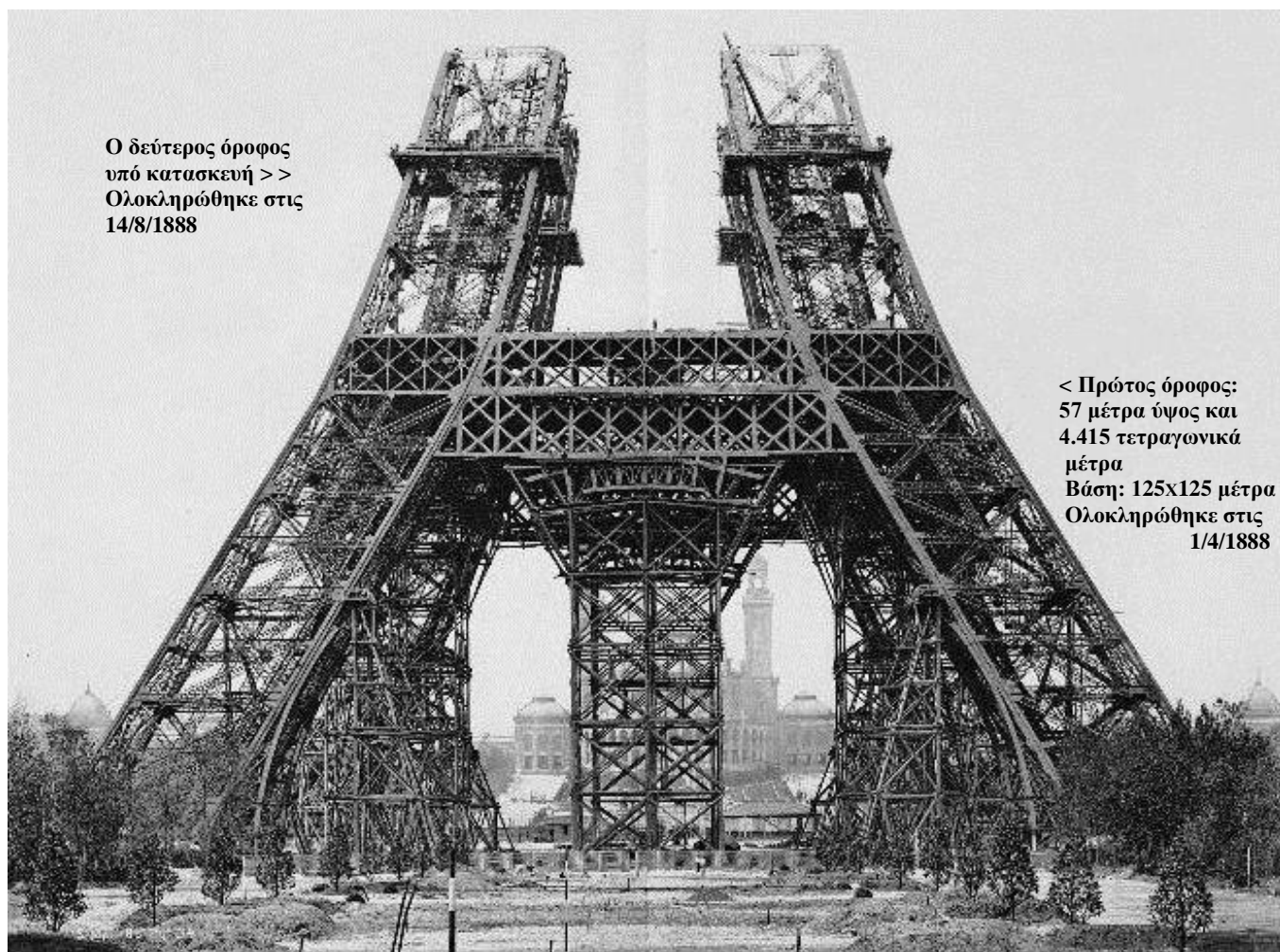
Οι μήνες που ακολούθησαν την Κομμούνα είδαν να δικάζονται περισσότεροι από 20.000 άνθρωποι με συνοπτικές διαδικασίες και να τουφεκίζονται. Περίπου άλλοι τόσος εκτοπίστηκαν στο φοβερό «νησί του διαβόλου» στην αντίπερα όχθη του Ατλαντικού, στην γαλλική Γουιάνα. Παράλληλα, όμως, ο εξωραϊσμός της πόλης συνεχίστηκε και το Παρίσι αναδείχτηκε στη καλλίτερα σχεδιασμένη πόλη στον κόσμο. **Οι κοινωνικές αντιθέσεις**, ανάμεσα στο δυτικό μεγαλοαστικό και το ανατολικό «προλεταριακό» Παρίσι, επέμειναν. Εμφανίστηκαν τώρα εδώ οι «νέες θρησκείες» του Κομμουνισμού και του Σοσιαλισμού αλλά και μία παράλληλη αναβίωση του Καθολικισμού. Η **Μονμάρτη** / Μονμάρτρ (Montmartre) που θα γίνει το κέντρο της κοινωνικής ζωής της Belle Epoque παρέμεινε αγροτική περιοχή με ανεμόμυλους, αμπέλια και ζώα, την ώρα που το κέντρο της πόλης ήταν μηχανή βιομηχανίας και εμπορίου. Στην διάρκεια του Μεσοπολέμου (1918-1940) η κοινωνική ζωή μεταφέρθηκε από τη Μονμάρτη στην περιοχή του Μονπαρνάς, ενώ μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο πόλεμο μετακόμισε στην περιοχή του Σαιν Ζερμαίν ντε Πρε. Ο ακραίος αντιθετικός ρυθμός της εποχής εκφράστηκε από μία ομάδα ζωγράφων όπως ο Μονέ (Claude Monet), ο Ρενουάρ (Auguste Renoir), ο Ντεγκά (Edgar Degas) ή η Βερτε Μορισσότ και η Μάρι Κασσάτ, που συνέλαβαν την πραγματικότητα ως θολή απεικόνιση φωτός και κίνησης. Το 1874 χαρακτηρίστηκαν ως εμπρεσιονιστές επειδή το έργο τους έμοιαζε περισσότερο με εντύπωση παρά με εικόνα.

Στις 13 Μαΐου του 1885 ένα γεγονός σηματοδότησε τον θάνατο μιας εποχής (τις βεβαιότητες του 19ου αιώνα) και την γέννηση μίας άλλης (το χαρτογραφητό πεδίο του 20ού αιώνα). Πρόκειται για την κηδεία του **Βίκτορα Ουγκώ**. Η διαθήκη του ήταν οι φράσεις «Αφήνω 50.000 φράγκα στους φτωχούς. Αρνούμαι τις προσευχές όλων των εκκλησιών. Ζητάω μία προσευχή από όλες τις αγνές ψυχές. Πιστεύω στον Θεό». Οι στάχτες του δόθηκαν σε λαϊκό προσκύνημα, αφού τοποθετήθηκαν στην κορυφή της Αψίδας του Θριάμβου. Εκείνη την ημέρα, οι πόρνες της πόλης αρνήθηκαν να δουλέψουν προς τιμήν του ποιητή. Την επομένη, 3.000.000 κόσμος συνόδεψαν την τεφροδόχο στο Πάνθεον. Η πομπή διήρκεσε 6 ώρες. Ήταν ο μεγαλύτερος και αγνότερος εραστής του Παρισιού.

Οι καινοτομίες πολλαπλασιάστηκαν αυτή την εποχή. Στον Σηκουάνα άρχισαν να κυκλοφορούν τα **μπατό μους** (bateaux mouches). Το όνομα τους, παρά τους θρύλους και τις τερατολογίες που κυκλοφορούν, οφείλεται στο ότι κατασκευάζονταν στην προκουμαία Mouche της Λυών. Το 1876 άνοιξε στην οδό Bac της Αριστερής Όχθης το πρώτο μεγάλο σύγχρονο πολυκατάστημα με το όνομα Au Bon Marché. Λίγο αργότερα, ακολούθησαν στην Δεξιά Όχθη το Printemps και οι Galeries Lafayette.

Το 1873, αναδείχθηκε ως ασθένεια ο **αλκοολισμός** από τον Ελβετό Magnus Hus. Στην αρχή, αυτός ο χαρακτηρισμός καταπολεμήθηκε από τις ιατρικές αρχές, που υποστήριζαν ότι το αλκοόλ δεν είναι ασθένεια αλλά τονωτική ουσία. Η κατάχρηση, όμως, των οινοπνευματωδών δυσφημίστηκε από μια ομάδα «εκκεντρικών» όπως ο Ιππόλυτος Ταιν και ο Λουί Παστέρ. Από την δυσφήμιση όμως εξαιρέθηκε ρητά το αγαπημένο ποτό της εποχής, η διάσημη «Πράσινη νεράιδα» («Fée verte»), δηλαδή το αφέντι, με περιεκτικότητα αλκοόλ 72%.

Οι θριάμβοι της γαλλικής εκβιομηχάνισης και των εφαρμοσμένων εφευρέσεων απεικονίστηκαν και σε μία σειρά από διεθνείς εκθέσεις (σωστότερα: παγκόσμιες εκθέσεις / expositions universelles) που οργανώθηκαν στο Παρίσι. Στην πρώτη, που έγινε το 1855, οφείλουμε την οριστική διαμόρφωση της λεωφόρου Σανς Ελυζέ, αλλά από τον οργανωτικό οργασμό της δέκατης έκθεσης οφείλουμε τον Πύργο του Άιφελ.

Ο δεύτερος όροφος
υπό κατασκευή >>
Ολοκληρώθηκε στις
14/8/1888

< Πρώτος όροφος:
57 μέτρα ύψος και
4.415 τετραγωνικά
μέτρα
Βάση: 125x125 μέτρα
Ολοκληρώθηκε στις
1/4/1888

Πριν από 130 χρόνια, στις 31 Μαρτίου 1889, παραδόθηκε ο μεταλλικός πύργος (αρχικού ύψους 312 μέτρων) που άλλαξε την όψη του Παρισιού και του παρισινού ουρανού κι έμεινε στην Ιστορία όχι με το όνομα του αρχιτέκτονα ή αυτού που το παράγει ή ακόμα με το γεγονός του οποίου την μνήμη σηματοδοτεί, αλλά με το όνομα της κατασκευαστικής εταιρείας που είχε αναλάβει το έργο: Πύργος «του Άιφελ». Η εταιρεία του εξαιρετου πολιτικού μηχανικού Gustave Eiffel επελέγη ανάμεσα σε 107 άλλες που είχαν καταθέσει προτάσεις• το έργο άρχισε στις 28 Ιανουαρίου του 1887. Επικεφαλής μηχανικοί: ο Maurice Koechlin και ο Emile Nouguier, αρχιτέκτονας: ο Stephen Sauvestre.

Το μέγα τεχνολογικό επίτευγμα και αρχιτεκτονικό έργο τέχνης, έμβλημα του Παρισιού και σύμβολο της Γαλλίας στον κόσμο, συγκροτείται και από πάμπολλους απίστευτους αριθμούς που περιγράφουν μεγέθη και βάρη οικοδομικών υλικών (πχ 18.038 σιδερένια κομμάτια για τους τέσσερις πυλώνες), 5.300 σχέδια, επιστημονικό δυναμικό (περίπου 50 μηχανικοί και λοιποί ειδικοί) και εργατικό δυναμικό (100 στο εργοστάσιο και γύρω στους 300 στο εργοτάξιο), ταχύτατους ρυθμούς εξέλιξης του έργου. Η κατασκευή του Πύργου, που ορθώθηκε με την ευκαιρία της Δέκατης Παγκόσμιας Έκθεσης του 1889, με την οποία θα εορτάζονταν και τα 100 χρόνια από την έναρξη της Γαλλικής Επανάστασης, ολοκληρώθηκε στο πεδίο μέσα σε 2 χρόνια, 2 μήνες και 5 ημέρες. Ρεκόρ πρωτοφανές στα οικοδομικά χρονικά. Πρωτοφανής ήταν και ο αριθμός των επισκεπτών: 1.953.122 στο διάστημα λειτουργίας της Έκθεσης (15 Μαΐου με 6 Νοεμβρίου του 1889, δηλαδή μέσα σε λιγότερο από έξι μήνες). Απί-

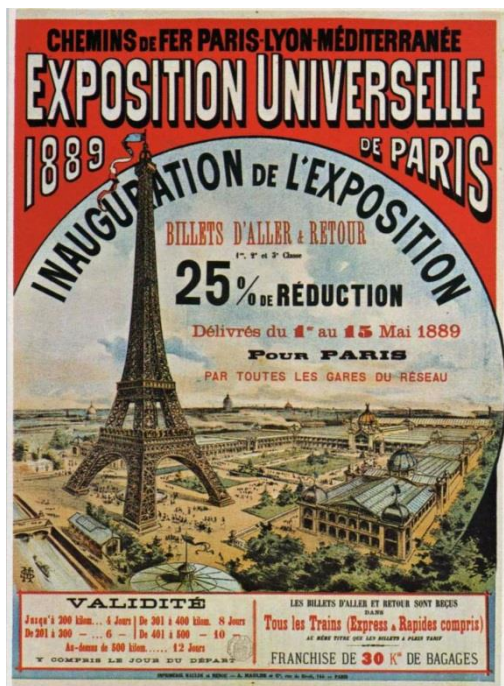
στευτο είναι και το γεγονός ότι, επειδή το πρώτο δεκαήμερο της Έκθεσης δεν λειτουργούσαν οι ανελκυστήρες του Πύργου, περίπου 30.000 επισκέπτες ανέβηκαν τα 1.710 σκαλοπάτια για να φτάσουν στην κορυφή του ψηλότερου πύργου του κόσμου –εκείνη την εποχή.

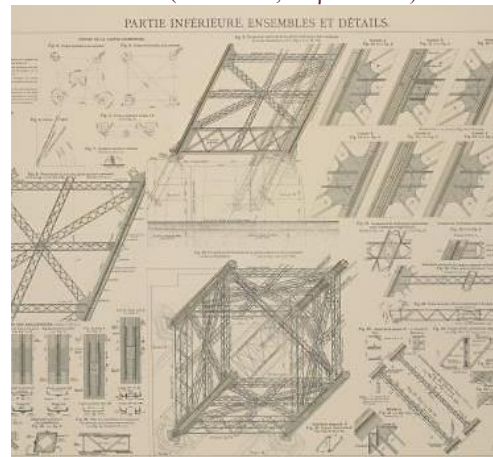
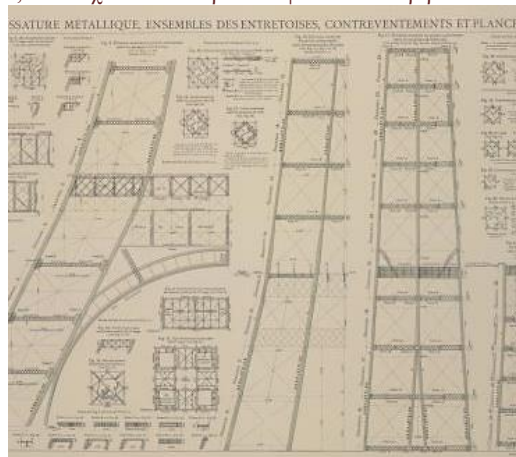
Η κορυφή του Πύργου υπό κατασκευή μερικές ημέρες πριν από τα εγκαίνια στις 31 Μαρτίου 1889. Αρχικό ύψος: 312 μέτρα. Μετά από σύγχρονες προσθήκες: 342 μέτρα.

Η απόληξη

Κάτω: Gustave Eiffel, 1832-1923, και «Σχέδια του κυρίου Άιφελ» από το βιβλίο *La Tour de 300 mètres* (Lemercier, Παρίσι 1900)

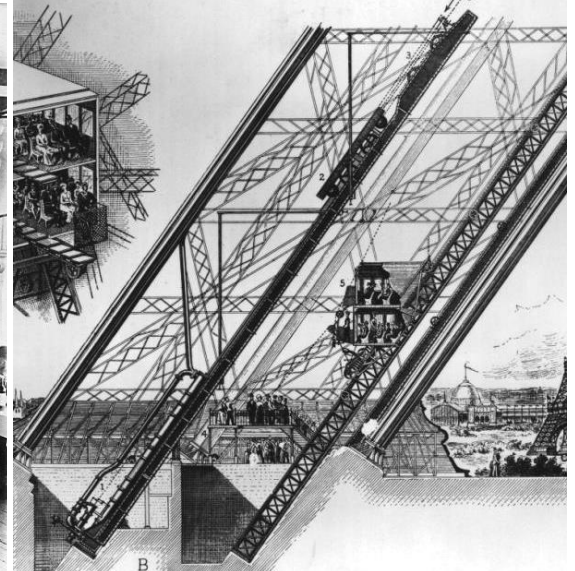

Πριν από την κατασκευή του Πύργου, ο **Γκουστάβ Άιφελ** είχε αναλάβει με την κατασκευαστική του εταιρεία πολλά μεγάλα και πρωτοποριακά έργα της εποχής του και εντός Γαλλίας και σε άλλα μέρη της Ευρώπης (στην Πέστη έκανε τον κεντρικό σιδηροδρομικό σταθμό), αλλά και στην Αμερική, όπου συμμετείχε στην ατυχή ιστορία της διάνοιξης του Καναλιού του Παναμά. Το γνωστότερο έργο του όμως ήταν το κολοσσιαίο άγαλμα της «Ελευθερίας που φωτίζει τον κόσμο» στο λιμάνι της Νέας Υόρκης. Το πασίγνωστο άγαλμα ήταν δώρο του γαλλικού λαού στον λαό των ΗΠΑ. Το σχεδίασε ο γλύπτης Μπαρτόλντι (Frédéric Auguste Bartholdi) και το κατασκεύασε στην Γαλλία ο Άιφελ, ο οποίος χρησιμοποίησε το εργοστάσιο Levallois-Perret, για να ετοιμάσει τα προκατασκευασμένα κομμάτια που θα φορτώνονταν στο πλοίο για την Νέα Υόρκη. Στο ίδιο εργοστάσιο, λίγο έξω από το Παρίσι, θα κατασκευαστούν και τα 18.038 σιδερένια κομμάτια του παρισινού Πύργου. Η παραγωγή τους άρχισε μερικούς μήνες μετά τα αποκαλυπτήρια της Ελευθερίας, που έγιναν στις 28 Οκτ. του 1886.

Ο Άιφελ δέχτηκε ομοβροντίες πυρών για την ανέγερση του Πύργου στην διάρκεια της κατασκευής του (δες και την Διαμαρτυρία που υπέγραψαν οι πιο γνωστοί άνθρωποι της τέχνης και την απάντησή του). Εμάς μπορεί να μας φαίνεται αδιανόητο το Παρίσι χωρίς τον Πύργο, αλλά και σε εκείνους φαινόταν αδιανόητη μία τόσο βάρβαρη (και ανεξίτηλη) επέμβαση στον πολεοδομικό οργανισμό και τον χαρακτήρα της πόλης. Εντέλει, ηττήθηκαν οι επικριτές εφόσον το έργο είχε τεράστια απήχηση στον κόσμο και διατηρεί μέχρι σήμερα εντυπωσιακούς αριθμούς επισκεψιμότητας. Μόνο που αυτού του επιπέδου τα επιχειρήματα δεν αρκούν για να κλείσει ένα τέτοιο ζήτημα, διότι υπάρχουν κι άλλοι παράγοντες που ίσως να είναι πολύ πιο ουσιαστικοί. Πάντως, ο Πύργος ήταν το τελευταίο έργο της επαγγελματικής σταδιοδρομίας του Άιφελ. Ο ιδιοφυής και παθιασμένος μηχανικός αποτραβήχτηκε από τον παραγωγικό στίβο και ασχολήθηκε με την επιστημονική έρευνα και μελέτη μέχρι τον θάνατό του το 1923. Πράγματι σοφός.

ΕΙΚΟΝΑ Ε10 Πριν ταξιδέψει για την Νέα Υόρκη το άγαλμα της Ελευθερίας, το κεφάλι του αγάλματος τοποθετήθηκε σε κοινή θέα σε ένα πάρκο του Παρισιού. Η φωτογραφία είναι του Albert Fernique και τραβήχτηκε το 1883. Συλλογή της Βιβλιοθήκης της Νέας Υόρκης
ΕΙΚΟΝΑ Ε11 Ένα από τα τέσσερα εστιατόρια του Πύργου του Άιφελ, 1889-1890. ΕΙΚΟΝΑ Ε12 Σχέδιο για έναν από τους πέντε ανελκυστήρες του Πύργου.

Από την επίσημη Ιστοσελίδα του Πύργου [<https://www.tou Eiffel.paris/fr/le-monument/histoire>] αντιγράφουμε **απόσπασμα από την Διαμαρτυρία** των ανθρώπων του πολιτισμού και «εραστές της ομορφιάς του Παρισιού» για την ανέγερση του Πύργου, που τον αποκαλούν «άχρηστο και τερατώδη πύργο της Βαβέλ» **το 1887 και την απάντηση του κυρίου Άιφελ.**
Extrait de la "Protestation contre la Tour de M. Eiffel", 1887

"Nous venons, écrivains, peintres, sculpteurs, architectes, amateurs passionnés de la beauté jusqu'ici intacte de Paris, protester de toutes nos forces, de toute notre indignation, au nom du goût français méconnu, au nom de l'art et de l'histoire français menacés, contre l'érection, en plein cœur de notre capitale, de **l'inutile et monstrueuse tour Eiffel,** que la malignité publique, souvent empreinte de bon sens et d'esprit de justice, a déjà baptisée du nom de tour de Babel. (...)

La ville de Paris va-t-elle donc s'associer plus longtemps aux baroques, aux mercantiles imaginations d'un constructeur de machines, pour s'enlaidir irréparablement et se déshonorer ? (...). Il suffit d'ailleurs, pour se rendre compte de ce que nous avançons, de se figurer un instant une tour vertigineusement ridicule, dominant Paris, ainsi qu'une noire et gigantesque cheminée d'usine, écrasant de sa masse barbare (...) tous nos monuments humiliés, toutes nos architectures rapetissées, qui disparaîtront dans ce rêve stupéfiant.

Et, pendant vingt ans, nous verrons s'allonger sur la ville entière, frémissante encore du génie de tant de siècles, nous verrons s'allonger comme une tache d'encre l'ombre odieuse de l'odieuse colonne de tôle boulonnée".

La réponse de Gustave Eiffel

Eiffel répond à la protestation des artistes dans une interview accordée au *Temps* le 14 février 1887 qui résume bien sa doctrine artistique : **"Je crois, pour ma part, que la Tour aura sa beauté propre.** Parce que nous sommes des ingénieurs, croit-on donc que la beauté ne nous préoccupe pas dans nos constructions et qu'en même temps que nous faisons **solide et durable,** nous ne nous efforçons pas de faire élégant ? Est-ce que les véritables conditions de la force ne sont pas toujours conformes aux conditions secrètes de l'harmonie ? (...) Or de quelle condition ai-je eu, avant tout, à tenir compte dans la Tour ? De la résistance au vent.

Eh bien ! Je prétends que les courbes des quatre arêtes du monument, tel que le calcul les a fournies (...) donneront une grande impression de force et de beauté ; car elles traduiront aux yeux la hardiesse de la conception dans son ensemble, de même que les nombreux vides ménagés dans les éléments mêmes de la construction accuseront fortement le constant souci de ne pas livrer inutilement aux violences des ouragans des surfaces dangereuses pour la stabilité de l'édifice. **Il y a, du reste, dans le colossal une attraction, un charme propre, auxquelles les théories d'art ordinaires ne sont guère applicables".**

Τα κύρια ζητούμενα σχετικά με τον Πύργο ήταν: η χρησιμότητά του μετά την Έκθεση του 1889 και η ανθεκτικότητά του απέναντι στον αέρα. Ούτως ή άλλως, τα σχέδια προέβλεπαν ότι η διάρκεια ζωής του Πύργου ήταν τα είκοσι χρόνια. Όπως το είχε προαναγγείλει ο Άιφελ το 1887, απαντώντας στις επικρίσεις, η ομορφιά του Πύργου έγκειται και στις αντοχές του, την σταθερότητα και την διάρκεια. Αυτός υπήρξε, λοιπόν, ο σκοπός των μελετών του όταν αποσύρθηκε από το επάγγελμα. Αφιέρωσε τα τελευταία τριάντα χρόνια της ζωής του στον Πύργο του! Έστησε μετεωρολογικούς σταθμούς για την παρακολούθηση των καιρικών φαινομένων και τις δυνατότητες αντίστασης και προχώρησε στην μελέτη της αεροδυναμικής, στήνοντας έναν σταθμό στην βάση του ίδιου του Πύργου κι αργότερα έναν ακόμα μεγαλύτερο σταθμό σε κάποιο άλλο σημείο του Παρισιού. Πεθαίνοντας στα 91 του, μπορούσε να είναι ήσυχος ότι είχε κάνει ένα πελώριο επίτευγμα. Το 2019 συμπληρώθηκαν 130 χρόνια από τα εγκαίνια του 1889.

Το Παρίσι της Belle Epoque έγινε γνωστό για την κοινωνική και, ιδίως, την νυχτερινή ζωή του. Υπήρχαν 30.000 περίπου cafés την ώρα που το Λονδίνο διέθετε 5.000 pubs. Υπήρχαν επίσης μπιστρώ, καμπαρέ, μπρασερί και μπουάτ. Φημισμένο **καμπαρέ** της εποχής ήταν «Ο Μαύρος Γάτος» (Le chat noir) στην Μονμάρτη. Τον Οκτώβριο του 1889, στην διάρκεια της Δέκατης Παγκόσμιας Έκθεσης (Exposition Universelle) και μερικούς μήνες μετά τα εγκαίνια του Πύργου του Άιφελ, άνοιξε στην Μονμάρτη και το Moulin Rouge (στον αρ. 82 του Boulevard de Clichy, το βουλεβάρτο των καλών τεχνών και της ακολασίας, όπου έμεναν ο Ντεγκά, ο Πικάσο κλπ, κλπ). Είναι η εποχή του σεξουαλικού χορού του καν-καν. Μεγάλη μορφή του καν-καν στο Moulin Rouge η Louise Weber, γνωστή ως La Goulue, φίλη και μοντέλο του Τουλουζ Λωτρέκ (1864-1901) που την απαθανάτισε σε μία σειρά από πίνακες και αφίσες του μαγαζιού, όπως αυτή του 1891. >>>

Ύστερα από μια ταραχώδη ζωή, η μπριόζα και διάσημη Λα Γκουλού, που σήκωνε το μαγαζί στο πόδι κι έκανε τους πελάτες να παραληρούν, αναπαύεται στο Νεκροταφείο του Μονπαρνάς.

Αυτή την εποχή, εδραιώνεται στην τέχνη και ο όρος avant garde (αβάν γκαρντ), που προέρχεται από το στρατιωτικό λεξιλόγιο (σήμαινε: προπομπός, εμπροσθοφυλακή). Με την τέχνη σχετίστηκε το 1863, όταν μία ομάδα καλλιτεχνών (Manet, Cézanne, Pissarro) που είχαν αποκλειστεί από το επίσημο Σαλόν, όπου εξέθεταν τα έργα τους οι ζωγράφοι, έφτιαξαν έναν δικό τους ανταγωνιστικό χώρο και υιοθέτησαν την έννοια του προπομπού-πρωτοπόρου. Στην ποίηση ο όρος συνδέθηκε με τους Λωτρεαμόν και Στεφάν Μαλλαρμέ.

Στην λογοτεχνία εμφανίστηκε ο **Εμίλ Ζολά**, που σχετίστηκε με την Αριστερά και τα μυθιστορηματά του εγκαινίασαν τον Νατουραλισμό. Η καλύτερη περιγραφή της πόλης γίνεται στο εκπληκτικό μυθιστόρημά του *Η κοιλιά του Παρισιού* (Le Ventre de Paris). Κυκλοφόρησε το 1873 και αναφέρεται στην κεντρική αγορά τροφίμων, τις Αλ (Halles). Στις 28 Δεκεμβρίου του **1895**, στον αρ. 14 του Boulevard des Capucines, στο υπόγειο του Grand Café de Paris, γεννιόταν μία νέα τέχνη. Οι αδελφοί **Λουμιέρ** έκαναν την πρώτη κινηματογραφική προβολή. Το εισιτήριο κόστιζε 1 φράγκο, ενώ μία θέση στην όπερα κόστιζε 25 λεπτά. Υπήρχαν 33 θεατές. Προβλήθηκαν 10 ταινίες. Η διάρκεια κάθε μίας ήταν 46 δευτερόλεπτα.

[Οι ταινίες ήταν: «Η έξοδος από το εργοστάσιο», «Η άφιξη του τραίνου στον σταθμό», «Το ψάρεμα του χρυσόψαρου», «Η αποβίβαση των μελών του συνεδρίου της φωτογραφίας στην Λυών», «Οι σιδεράδες», «Ο ποτιστής που ποτίζεται», «Το γεύμα του μορού», «Η ακροβασία», «Η πλατεία των Κορντελιέ στην Λυών», «Μπάνιο στην θάλασσα».]

Τρεις εβδομάδες αργότερα, η ημερήσια εισπραξη ήταν 2.000 φράγκα. Ο **κινηματογράφος** ήταν πλέον γεγονός. Ανταγωνιστής του κινηματογράφου ήταν τα θέατρα, όπου μεσουρανούσε ως θεατρικός συγγραφέας ο Ζωρζ Φειντώ. Το 1889, χρονιά του Πύργου του Άιφελ και του Moulin Rouge, η Jeanne Lanvin ιδρύει τον **οίκο υψηλής ραπτικής Lanvin**. Είναι ένας από τους τρεις παλαιότερους που έχουν διασωθεί μέχρι σήμερα, με πολλές περιπέτειες και αλλαγές χεριών. Αλλά η Ζαν ήταν πρωτοπόρος και στο θέμα των εξαγωγών. Η αμερικανική αριστοκρατία την λάτρευε. Όλων αυτών, βέβαια, είχε προηγηθεί ο **Ιούλιος Βερν** με το μυθιστόρημα *Το Παρίσι στον*

εικοστό αιώνα. Το συνέγραψε το 1863, αλλά δημοσιεύτηκε για πρώτη φορά το 1994, δηλαδή ύστερα από 131 χρόνια. Παρουσίαζε ένα μελλοντικό όραμα της πόλης στο μακρινό 1960! Το Παρίσι περιγράφεται ως μία απέραντη δυστοπία οργανωμένη με βάση τις ανάγκες του κεφαλαίου και της βιομηχανίας, σε βάρος των ανθρώπων, ενώ αναφέρεται το φαξ, τα μοντέρνα συστήματα μεταφοράς, αλλά και το γεγονός ότι οι συγγραφείς έγραφαν ακατάληπτα βιβλία που δεν τα καταλάβαιναν ούτε οι ίδιοι.

EIKONA E14 Η διάσημη τραγουδίστρια Μιστανγκκέτ (Mistinguett, 1875-1956), το «αηδόνι» του Moulin-Rouge. EIKONA E15 Όσο και αν φαίνεται περίεργο, η αμερικάνικη Jazz καθιερώθηκε στο Παρίσι και ιδιαίτερα στην περιοχή του Μονπαρνάζ, την εποχή της Belle Epoque EIKONA E16 Η ατμόσφαιρα στο καμπαρέ Lapin Agile στην Μονμάρτη (Μονμάρτη)

EIKONA E17 Belle Epoque. Ο όρος «λεσβιασμός» γεννήθηκε στο Παρίσι: στο καμπαρέ Le Monocle

Η πολιτική ζωή, εξάλλου, δεν ήταν λιγότερο ταραχώδης. Το 1890, ξέσπασε ένα τεράστιο σκάνδαλο, η **υπόθεση Ντρέιφους**. Ένας Εβραίος αξιωματικός του στρατού κατηγορήθηκε ότι παρέδιδε στρατιωτικά μυστικά στους Γερμανούς. Παρουσιάστηκε και μία σχετική επιστολή. Στο αποκορύφωμα της διαμάχης ο Εμίλ Ζολά δημοσίευσε ένα άρθρο με τίτλο «Κατηγορώ». Τα άρθρο έκανε αίσθηση, έγιναν νέες έρευνες και τελικά αποκαλύφθηκε ότι τα μυστικά πρόδιδε το ίδιο το Υπουργείο Πολέμου, ενώ συντάκτης της επιστολής ήταν ο ταγματάρχης Εστερχάζυ, που είχε δικάσει τον Ντρέιφους. Λίγο νωρίτερα είχε διοριστεί υπουργός Πολέμου ένας περίεργος και ολίγον παράφρων εθνικιστής, ο George Boulanger (Μπουλανζέ) (επρόκειτο, χωρίς υπερβολή, για τον Καμμένο της Γαλλίας). Είχε συνθέσει και ένα τραγουδάκι που έβαζε να το τραγουδούν οι στρατιώτες του. «Moi, J'faisais qu'admirer, Notre brave Général Boulanger» (Εγώ δεν μπορώ παρά να θαυμάζω τον γενναίο μας στρατηγό Μπουλανζέ). Το 1889 εκλέχτηκε στην Εθνοσυνέλευση και η δημοτικότητα του τον έκανε να ονειρεύεται πραξικοπήματα. Επικεφαλής της κυβέρνησης ήταν ο Ζωρζ Κλεμανσώ. Ο George Clemenceau αποφάσισε να αντιμετωπίσει τον Μπουλανζέ με δαιμόνιο τρόπο. Μηχανεύτηκε τον εκτοπισμό της ερωμένης του Μπουλανζέ, μαντάμ ντε Μπονμουίν. Η αναχώρησή της ορίστηκε για το βράδυ που τα πλήθη είχαν κυκλώσει το εστιατόριο, όπου έτρωγε ο γενναίος στρατηλάτης, με σκοπό να τον πείσουν να αναλάβει την εξουσία. Ο Μπουλανζέ, που η μαντάμ Μπονμουίν τον είχε στο βρακί της, ανάμεσα στην εξουσία και την μαντάμ αποφάσισε να ακολουθήσει την μαντάμ. Έναν χρόνο μετά, ο προδομένος Μπουλανζέ αυτοκτόνησε με μαχαίρι και η Γαλλία απέφυγε πιθανόν μία Τρίτη Αυτοκρατορία.

ΕΙΚΟΝΑ Ε18 Οι Αλ (les Halles), η κεντρική αγορά τροφίμων ή η Η κοιλιά του Παρισιού, όπως την είπε ο Ζολά. Λαδομπογιά, έργο του Léon Lhermitte. Την παραγγελία την έκανε στον ζωγράφο ο Δήμος του Παρισιού το 1889. Μουσείο Πετί Παλαί

ΕΙΚΟΝΑ Ε19 Το Παρίσι της Belle Époque Πίνακας του Jean Béraud Το boulevard Poissonnière στο 2ο Διαμέρισμα, το 1900. Λίγα χρόνια αργότερα, θα κάνουν την εμφάνισή τους τα πρώτα αυτοκίνητα.

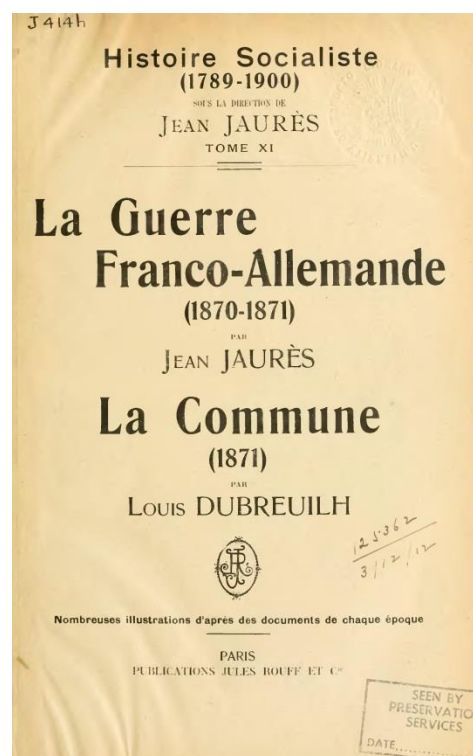

Οι διεθνείς εκθέσεις ήταν πάντα η αιτία για τον προγραμματισμό νέων δημόσιων έργων ή την αναβάθμιση των υποδομών. Με προοπτική την Exposition Universelle του 1900, κτίστηκαν το Μεγάλο και το Μικρό Μέγαρο

(Grand Palais, Petit Palais) και η γέφυρα του Αλεξάνδρου Γ' (pont Alexandre III). Επίσης, δημιουργήθηκε το Μέγαρο των Ανακαλύψεων (Palais de la Découverte), ένα εκπληκτικό μουσείο. Επιπλέον, κατασκευάστηκε η **πρώτη γραμμή του Metro** που θα εγκαινιάζονταν τον Απρίλιο του 1900 μαζί με τα εγκαινία της Έκθεσης. Αλλά το Μετρό δεν ήταν έτοιμο. Πρωτολειτούργησε με καθυστέρηση τριών μηνών τον Ιούλιο του ίδιου χρόνου. Η κυβέρνηση δεν έκανε εικονικά εγκαινία με μουσικά (τρόπος παρουσίασης που ανακαλύφθηκε το 2018.)

Τα πρώτα χρόνια του 20ού αιώνα γνώρισαν την ανάπτυξη πρωτοποριακών ρευμάτων, όπως ο Κυβισμός και ο Σουρεαλισμός. Οι κινηματογράφοι πολλαπλασιάστηκαν (περίπου 200) με αποκορύφωμα το Μεγάλο Ρεξ / Le Grand Rex, που διαθέτει έως και σήμερα την μεγαλύτερη οθόνη στον κόσμο. Ακόμη και ο υπόκοσμος καινοτόμησε. Εμφανίστηκαν οργανωμένες συμμορίες φονιάδων του δρόμου, θρυλικών για τα κόκκινα μαντίλια τους, τα μαχαίρια που κουβαλούσαν και την ...τάση να δέρνουν τις γυναίκες τους. Πρόκειται για τους *Archives* (που εμείς τους είπαμε «Απάχηδες»). Ήταν κακοποιοί της εργατικής τάξης. Κακοποιός της αριστοκρατικής τάξης (δημιουργημένος αυτός) είναι ο φανταστικός χαρακτήρας του Φαντομά. Το 1913 είναι καμπή στην ιστορία της Λογοτεχνίας. Ο **Μαρσέλ Προυστ** δημοσιεύει τον πρώτο τόμο του συγκλονιστικού του μυθιστορήματος *Αναζητώντας τον χαμένο χρόνο*. Παράλληλα, εμφανίζονται ο Αντρέ Ζίντ και ο Γκιγιώμ Απολλιναίρ, καθώς και ο Σαρλ Μπωντλέρ. Γι' αυτούς ο μοντερνισμός είχε την σημασία της αμφισβήτησης όλων των προηγούμενων μορφών έκφρασης. Και ενώ το Παρίσι χαιρόταν την μακάρια εποχή του με όλες τις αντιθέσεις της, στις 28 Ιουνίου του 1914 δολοφονήθηκε στο Σαράγιεβο της Βοσνίας ο διάδοχος αρχιδούκας Φερδινάνδος της Αυστροουγγαρίας. Με έναν πυροβολισμό, η τριαντάχρονη Belle Epoque έδωσε την θέση της στον **Πρώτο Παγκόσμιο πόλεμο**.

Μια ακόμα δολοφονία, έναν μήνα αργότερα, μαύρισε ακόμα περισσότερο τον ουρανό της Γαλλίας: στις 31 Ιουλίου 1914, στο Café du Croissant, στην οδό Μονμάρτρ αρ. 146, δολοφονήθηκε ο μεγάλος ειρηνιστής, εκδότης της εφημερίδας *Ουμανιτέ*, σοσιαλιστής ηγέτης **Ζαν Ζωρές** (Jean Jaurès, 1859-1914). Είχε εναντιωθεί στον πόλεμο.

ΕΙΚΟΝΑ E21 Τάνκ του 1917 στο Στρατιωτικό Μουσείο, που λειτουργεί στο μέγαρο των Ενβαλίντ / Invalids

Ο ΜΕΣΟΠΟΛΕΜΟΣ, 1918-1940

Το τέλος του Μεγάλου Πολέμου βρήκε το Παρίσι οικονομικά εντελώς κατεστραμμένο. Μονάχα η μεγάλη αστική τάξη και οι ελίτ απολάμβαναν κάποιας εξουσίας και είχαν κάποια προνόμια. Στην αντίθετη πλευρά του πολιτικού φάσματος δημιουργήθηκε το **Cartel de Gauches** (ένας συνασπισμός κομμάτων της Αριστεράς) με τους Εντουάρ Εριό και Αριστίντ Μπριάν επικεφαλής. Στέκονταν απέναντι σε μία Δεξιά που απέτυχε να κερδίσει τελικά κάθε πολεμική αξίωση από την Γερμανία. Ο αριστερός συνασπισμός διαλύθηκε το 1926 και ανέβηκε στη εξουσία ο **Ραιϋμόν Πουανκαρέ** (Raymond Poincare). Στο διάστημα του Μεσοπολέμου, τέθηκε εκ των πραγμάτων η αμφισβήτηση της έννοιας του πολιτισμού. Εκφραστής της αμφισβήτησης αυτής στο Παρίσι ήταν το κίνημα του **Σουρεαλισμού**, με κυρίαρχο στους κόλπους του το κίνημα του Ντανταϊσμού. Η λέξη «νταντά» δεν σήμαινε κάτι συγκεκριμένο και παρέπεμπε στα πρωτόγονα παιδικά ένστικτα. Ο **Ντανταϊσμός** αντιστεκόταν στην λογική, την τάξη και τις ιεραρχίες. Εξέφραζε τον παραλογοισμό, την παραβατικότητα και την αναρχία. Βασικός του εκπρόσωπος ο εκ Ρουμανίας ποιητής Τριστάν Τζαρά (Tzara), που εξέδωσε το μανιφέστο του Ντανταϊσμού το 1918. Τον ακολούθησαν ο Λουί Αραγκόν και ο Αντρέ Μπρετόν. Τον Σουρεαλισμό εκπροσώπησε ο Γκιγιώμ Απολλιναίρ. Οι σουρεαλιστές κυριάρχησαν στα παρισινά passages (σχετικά με τα πασάζ, δεξ Μέρος Δ').

Στον Μεσοπόλεμο το κέντρο της κοινωνικής ζωής, όπως είπαμε, μεταφέρθηκε στα μπαρ, τα καφέ και τα καμπαρέ της περιοχής του Montparnasse και κυριολεκτικό κέντρο ήταν το αμερικανικό μπαρ «La Coupole». Το μπαρ αυτό «επέβαλε» την μουσική τζαζ, τους εξωτικούς χορούς και την μόδα του cocktail. Στην περιοχή σύχναζαν όχι μόνο Αμερικάνοι στρατιώτες του 1917 αλλά και μία νέα γενιά αυτοεξόριστων Αμερικανών. Οι μαύροι Αμερικάνοι ιδίως ένιωθαν ότι στο Παρίσι ήσαν ελεύθεροι από τους νομικούς και κοινωνικούς περιορισμούς των ΗΠΑ. Στην επιθεώρηση «Revue Nègre», το 1925, χόρευε η Ζοζεφίν Μπαϊήκερ (Josephine Baker) κι έπαιζε σαξόφωνο ο Sidney Bechet. Από το Παρίσι ξεκίνησε η διάδοση της νέγρικης τζαζ. Το 1927, πρωτοπαρουσιάστηκε εδώ ο Λούις Άρμ-στρονγκ και η Μπέσσυ Σμιθ, ενώ το 1928 εδώ έκανε την πρώτη του εμφάνιση ο Ντιουκ Έλιγκτον. Ένα πάθος για την μαύρη αμερικάνικη κουλτούρα είχε καταλάβει το Παρίσι. Αυτή η ατμόσφαιρα γέννησε τον χοντροκομμένο και εντελώς ψευδή μύθο ότι στο Παρίσι δεν υπήρχε ρατσισμός. Στο μπαρ «Monocle» του Μονπαρνάς εκφράστηκε για πρώτη φορά ελεύθερα ο λεσβιασμός. Αυτοεξόριστοι Αμερικάνοι, που εγκατέλειψαν τις ΗΠΑ όπου θέριευε ο συντηρητισμός, ήταν ανάμεσα σε άλλους ο Έρνεστ Χέμινγουαϊ, ο Σκοτ Φιτζέραλντ, ο Τζων Ντος Πάσος και η ποιήτρια, θεατρική συγγραφέας, μυθιστοριογράφος και συλλέκτρια έργων τέχνης Γερτρούδη Στάιν (Gertrude Stein, γεννημένη το 1874 στο Πίτσμπουργκ) που εγκαταστάθηκε το 1903 στο Παρίσι και δημιούργησε στον αρ. 27 της οδού Φλερύς (rue de Fleury) ένα είδος λογοτεχνικής αμερικάνικης πρεσβείας. Η πρωτοπορία της σκέψης και της τέχνης, η διάθεση για κάθε είδους υπέρβαση, συναντιόνταν στο σαλόνι της Στάιν, όπου κεντρικά πρόσωπα ήταν ο Ματίς (Henri Émile Benoît Matisse, 1869-1954), ο Πικασό, ο Μπρακ (Georges Braque, 1882-1963), ο Έντγκαρ Άλαν Πόε και δεκάδες άλλοι κορυφαίοι. Το λογοτεχνικό αρχηγείο ήταν το βιβλιοπωλείο «Σαίξπηρ και Κόμπανυ», όπου πρωτοδημοσίευσε και ο James Joyce τον *Οδυσσέα* του, αλλάζοντας την περί μυθιστορήματος αντίληψη. Το βιβλιοπωλείο ιδρύθηκε το 1919 από μία Αμερικανίδα και το 1923 μεταφέρθηκε σε πολύ μεγαλύτερο χώρο, πάντα περιορισμένο, στον αρ. 12 της οδού de l' Odeon στο 6ο Διαμέρισμα (Εικόνα 22). Έκλεισε στην διάρκεια της Γερμανικής Κατοχής και δεν ξανάνοιξε.

<< ΕΙΚΟΝΑ Ε22

Το κλειστό από το 1941 βιβλιοπωλείο και στέκι των μεγάλων του Μεσοπολέμου με αναμνηστική πινακίδα.

ΕΙΚΟΝΑ Ε23 >>

Με το ίδιο όνομα υπάρχει αγγλόφωνο βιβλιοπωλείο στον αρ. 37 της οδού de la Bûcherie στο 5ο Διαμέρισμα. Ιδρύθηκε το 1951 από τον Αμερικανό George Whitman .

Πέρα από την τέχνη, το 1920, στο σταυροδρόμι της οδού Strasbourg Saint- Denis και του boulevard Sebastopol τοποθετήθηκε για πρώτη φορά ένας φωτεινός σηματοδότης με μοναδικό φως το κόκκινο. Το 1930 προστέθηκε και το πράσινο χρώμα. Η εναλλαγή χρωμάτων συνοδευόταν και με έναν οξύ ήχο, που αργότερα καταργήθηκε γιατί ενοχλούσε τους περιοίκους. Την ίδια εποχή, ο μουσικοσυνθέτης Τζορτζ Γκέρσουιν, ένας από τους διασημότερους Αμερικανούς εραστές του Παρισιού, γράφει το 1928 το έργο για ορχήστρα «An American in Paris», απογειώνοντας τον έρωτα για αυτή την πόλη στα ουράνια.

Οι πολιτικές εντάσεις και πάλι βγήκαν στο προσκήνιο. Απέναντι στην πίεση της βαθμιαίας σκλήρυνσης της Δεξιάς παρουσιάστηκε το σύνθημα «η Γαλλία στους Γάλλους» με το οποίο, και προς μεγάλη παγκόσμια έκπληξη, οι διάφορες φατρίες της Αριστεράς ενώθηκαν! Ηγέτες ήταν ο κομμουνιστής **Μωρίς Τορέζ** και ο σοσιαλιστής **Λεόν Μπλουμ**. Έτσι σχηματίστηκε το «Λαϊκό Μέτωπο», που κέρδισε την εξουσία το 1936. Απέναντί του θέριευε ο **αντισημιτισμός**, κυρίαρχος τότε στην Ευρώπη, στους κόλπους του οποίου ευχαρίστως τάχτηκαν σπουδαίοι συγγραφείς όπως ο Αντρέ Ζιντ, ο Ρομαίν Ρολλάν, ο Φρανσουά Μωριάκ. Το 1938, απέναντι στην πίεση της δεξιάς Action Française, το Λαϊκό Μέτωπο κατέρρευσε. Αυτές τις τελευταίες δραματικές ελεύθερες στιγμές της Γαλλίας στο Παρίσι παρουσιάστηκαν εξαιρετικές κινηματογραφικές ταινίες που άφησαν εποχή, όπως το «Pere le Moko» και το «Hôtel du Nord». Στο τελευταίο έπαιζε η περίφημη Αρλετύ, που μετά τον πόλεμο κατηγορήθηκε επειδή είχε σχέσεις με Γερμανούς. Η ίδια απολογήθηκε λέγοντας ότι «η ψυχή μου είναι γαλλική αλλά τα οπίσθιά μου είναι διεθνή». Την ώρα που στην Δεξιά Όχθη μεσουρανούσε ο Μωρίς Σεβαλιέ και η Εντίθ Πιαφ, ο μεγάλος σκηνοθέτης Ζαν Ρενουάρ δημιουργούσε το κορυφαίο και πλέον αμφιλεγόμενο φιλμ «Η μεγάλη Χίμαιρα» (La Grande Illusion). Το κοινό στην αίθουσα τραγουδούσε την Μασσαλιώτιδα. Μετά ήρθε το σκοτάδι.

ΕΙΚΟΝΑ Ε24 Στα αριστερά του Χίτλερ: ο Άρνο Μπρέκερ (B), ο γλύπτης που πρόβαλε μέσω του αρχαιοελληνικού πολιτισμού το ναζιστικό ιδεώδες. Στα δεξιά του Χίτλερ: ο αρχιτέκτονας του Άλμπερτ Σπίερ (S). Μαζί τους: μέλη του στενού περιβάλλοντος.

ΚΑΤΟΧΗ, 1940-1944

Το Παρίσι υπέφερε και κινδύνεψε τον έσχατο κίνδυνο. Ο Αδόλφος Χίτλερ πίστευε ότι η πρωτεύουσά του, το Βερολίνο, έπρεπε να είναι η πιο όμορφη πόλη του κόσμου. Η προοπτική της καταστροφής του Βερολίνου τον έπεισε ότι το Παρίσι ως ανταγωνίστρια πόλη, έπρεπε να εξαφανισθεί από τον χάρτη. Στις τελευταίες μέρες της Γερμανικής Κατοχής, ο στρατιωτικός διοικητής του Παρισιού, στρατηγός φον Χόλτιτς, έλαβε σαφείς εντολές να ισοπεδώ-

σει την πόλη. Για τον σκοπό αυτό τοποθετήθηκαν εκρηκτικά σε όλα τα μεγάλα μνημεία και τις γέφυρες. Με μία διαταγή, μέσα σε ένα λεπτό, η πιο όμορφη πόλη θα γινόταν ερείπια. Ο φον Χόλτιτς ήταν πιστός Χιτλερικός αλλά και εραστής της τέχνης και της ομορφιάς ενώ βάραινε μέσα του και η ιστορία. Την ώρα που οι σύμμαχοι έμπαιναν στην πόλη από τον Νότο, ο Χίτλερ τον κάλεσε στο τηλέφωνο και έδωσε την διαταγή της άμεσης καταστροφής. Ο Φον Χόλτιτς ταλαντεύτηκε, ο Χίτλερ ούρλιαζε ρωτώντας αν το Παρίσι καίγεται. Ο Φον Χόλτιτς έπειτα από μακρύ δισταγμό έκλεισε το τηλέφωνο, υπέγραψε την θανατική καταδίκη, την δική του και της οικογένειάς του, και αρνήθηκε να δώσει την διαταγή. Η ιστορία και η ομορφιά νίκησαν την βία και τον πόλεμο και έσωσαν το Παρίσι.

ΤΕΤΑΡΤΗ και ΠΕΜΠΤΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ (1944-)

Στις 2 Ιουνίου του 1944 το Παρίσι απελευθερώθηκε. Ο στρατηγός Ντε Γκολ ανέλαβε την εξουσία μέχρι το 1958. Ήταν η Δ΄ κατά σειράν Δημοκρατία. Το 1958 με ένα νέο σύνταγμα καθιερώθηκε η Προεδρική Δημοκρατία. Έτσι, θεμελιώθηκε η Ε΄ Δημοκρατία, που συνεχίζεται μέχρι σήμερα, με πρώτο πρόεδρο τον Ντε Γκολ.

Το κέντρο της κοινωνικής ζωής και της διανοήσης ήταν τώρα στα Σαιν Ζερμαίν ντε Πρε. Εδώ άνθισαν το πνεύμα και η φιλοσοφία του Υπαρξισμού, ως απάντηση στον πόλεμο, με βασικούς εκπροσώπους τον Ζαν Πωλ Σαρτρ, την Σιμόν ντε Μπωβουάρ και τον Αλμπέρ Καμύ. Κέντρο τα cafés Deux Magots, de Flore και η Brasserie Lipp.

ΕΙΚΟΝΑ Ε25 Στο μεταπολεμικό Σαιν Ζερμαίν ντε Πρε οι ιδέες ανθούσαν, συγκρούονταν, φυλλορροούσαν, στα καφέ. Το ιερότερο ανάμεσά τους ήταν το Café de Flore• ο Ζαν Πωλ Σαρτρ ήταν θαμώνας του. Ο Υπαρξισμός δεν ήταν απλώς ένα φιλοσοφικό ρεύμα, αλλά μία ολοκληρη κοσμοθεωρία.

Τον Μάιο του 1968 ο συντηρητισμός της Δεξιάς έκανε το καζάνι να ξεχειλίσει. Βεβαίως, ήταν η κορύφωση των κινημάτων που είχαν συνταράξει την Αμερική, την Βρετανία και την Ευρώπη της δεκαετίας του 1960. Στα γαλλικά πράγματα, η Δεξιά υπέστη σοβαρό πλήγμα, όταν στο Παρίσι ξεσηκώθηκαν πρώτα οι φοιτητές και έπειτα βγήκε στους δρόμους όλος ο κόσμος, πιστός στην επαναστατική παράδοση της πόλης απέναντι στην αυθαιρεσία. Ήταν και η τελευταία φορά που στο Καρτιέ Λατέν πολέμησαν τα ... raves.

Το σύνθημα του Μάη του 1968 «Η φαντασία στην εξουσία» αποδείχθηκε φενάκη Η εξουσία που ακολούθησε απέδειξε ότι δεν έχει καμία φαντασία.

Η πόλη του 2000 δεν είναι πια στην πρωτοπορία. Η «βαρβαρότητα» της τεχνολογίας και της πληροφορικής δεν μπόρεσε να συμφιλιωθεί με τον θρύλο. Το Παρίσι όμως παραμένει πάντα Παρίσι για όσους είναι ικανοί να αντιλαμβάνονται τι σημαίνει αυτό. Το στοίχημα, για όποιον «καταλαβαίνει», είναι να «μεταφερθεί» μέσα από την σημερινή παρισινή πραγματικότητα και να μπορέσει να δει με άλλα μάτια τις αόρατες πια γωνιές και όψεις της πόλης• γωνιές γεμάτες συναίσθημα και που για τα μάτια των πολλών, μα όχι όλων, έχουν πια πεθάνει.

Έχουν πράγματι πεθάνει; Όχι βέβαια. Το παλαιό Παρίσι δεν πεθαίνει και περιμένει πάντα να σμίξει με τους εραστές του, όπως μας έδειξε με θαυμαστό τρόπο και ο Γούντι Άλλεν πρόσφατα, στο «Μεσάνυχτα στο Παρίσι». Μακάρι τον Οκτώβριο του 2019, που θα περπατήσουμε απ' άκρη σ' άκρη την γαλλική πρωτεύουσα, να αποδειχθούν και οι πανοραμίτες γνήσιοι, ένθερμοι και φλογεροί εραστές. Γένοιτο.

Γιάννης Μαυρίκος

Και στην περιδιάβασή μας, καλό είναι να στήνουμε κάθε τόσο το αυτί μας, για να ακούμε οικείους ψιθύρους, Είναι οι δικοί μας που πέρασαν όλη τους την ζωή εδώ ή έζησαν για μεγάλο διάστημα –πολλοί ανάμεσά τους αυτοεξόριστοι («εμικρέδες»). Και ποιους να μνημονεύσεις; Αδαμάντιος Κοραΐς, Γιάννης Ψυχάρης, Γιώργος Σεφέρης, Teriad (Ελευθεριάδης), Ζερβός, Τσαρούχης, Καστοριάδης, Ν. Σβορώνος (στην εικόνα κάτω), Γ. Κανδυλης, Ιάnnης Ξενάκης, Αξελός, Ροβήρος Μανθούλης, Κωνσταντίνος Καραμανλής, Χρύσα Προκοπάκη, Ελένη Αρβελέρ, Ν. Μολφέσης και πόσοι και πόσοι άλλοι...

ΠΑΡΙΣΙ Τοπογραφικά

Για την περιπατητική ξενάγηση με τον μελετητή Γιάννη Μαυρίκο τον Οκτώβριο του 2019, μετά από έναν κύκλο διαλέξεων για τον Μεσαίωνα και έναν κύκλο για την Γαλλική Επανάσταση (οι σχετικές Σημειώσεις συμπληρώνουν τις Τοπογραφικές)

Επεξεργασία: Δημιουργικό Τμήμα ΑΠΑΝ και Μαριάννα Κορομηλά

Πολιτιστική Εταιρεία Πανόραμα και Αρχείο ©apan.gr